

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEM

Doktori Iskola

Szabó Attila

'Bármí megteszi'

– Tudományos aspektusok és áltudományos kísérletek

a kortárs képzőművészetben –

DLA értekezés tézisei

témavezető:

Szegedy-Maszák Zoltán dr. habil. DLA egyetemi docens

2010.

Kutatásom kiinduló pontja új összefüggések feltárása a tudomány (elsősorban a természettudomány) és művészet (elsősorban a képzőművészet) területéről, kiemelt szerepet szánva a kutatói módszereknek. E módszerek egységességére vagy összeegyeztethetlenségére, változó megítélésére, alkalmazhatóságára, politikai eszmék által gyakorolt befolyására vonatkozó elméletek ismertetése mellett célom a kompatibilitás lehetőségének feltárása. A módszerek kutatása Paul Feyerabend „*anything goes*” megállapításának kapcsán vált számomra érdekessé. Ugyanis e kissé furcsa terminus technicus legkevesbé sem tűnik első hallásra releváns tudományfilozófiai tézisnek.

1.) Paul Feyerabend szerint nem létezik olyan tudományos elv, melyet ne lehetne kétségbe vonni, felülbírálni vagy újra értelmezni és hiszi, hogy mindezt azért van szükség, hogy új elméletek, paradigmák bevezetése váljon ez által lehetségessé. Az általánosan alkalmazható, univerzális módszer lehetőségét elvetve inkább az adott problémára összpontosító – és annak aspektusait figyelembe vevő –, ideiglenes elméletek felállítását tartja helyesnek, mely elméletek kijelölhetnek új kutatási irányokat. Feyerabend vizsgálja a tudomány társadalomban betöltött szerepét is; az állammal és egyházzal fennálló viszonyát.¹ Radikális elmélete szerint a mítoszok és tudományos elméletek között nincs világosan megfogalmazható különbség, hiszen a tudomány is csupán egyike az ember által kialakított életformának, és – mint írja – „*nem is föltétlenül a legjobb.*” Thomas S. Kuhn szerint előfordulhat, hogy egyes kutatói csoportok azonos paradigmát eltérő módon értelmezznek és alkalmaznak, ezért jobb is, ha nem ragaszkodunk bizonyos szabályokhoz, illetve elfogadható azok deformitása.² Megállapítható tudományra és művészetre egyaránt, hogy új paradigmák születéséhez fontos tényező a korábban lefektetett szabályok megsértése vagy átlépése, legyen az tudatos illetve akár véletlenül alapuló döntés következménye. Mindezzel művészetek és tudományok egyik fontos jellemzőjére mutatok rá.

2.) A tudományos és művészeti módszerek vizsgálata során nem nagyon talákoztam olyan speciális eljárással, melyet egyik diszciplínából a másikba ne lehetne adaptálni. E felfedezést követően már leginkább az foglalkoztatott, hogy rátalálok-e olyan elméleti vagy gyakorlati módszerre is, ami nagyjából ekvivalens, vagy akár teljes mértékben az. Így jutottam el a *kísérlethez*, amelyről egyértelműen kijelenthető, hogy általánosan alkalmazott módszer mind tudományos, mind művészeti területen. A (természet-) tudományos kísérletnél alapvetően fontos, hogy megismételhető legyen, az irodalmi kísérleteknél (esszé) – haladva a reáltudományoktól a humaniorák felé – már a legfontosabb ismertetőjel az, hogy ismeretlen a végeredmény. A képzőművészeti kísérleteknél pedig (amellett, hogy mindkét előző kritériumnak is megfeleljen) leginkább alkalmazható a „bármilyen megteszi” fogalma és csöppet sem cinikus értelemben.

3.) A *kísérlet* jellemzőit analizálva megállapítható egy hármas entitás létezése, mely áll megelőző- lezajló-, illetve összegző fázisból. Ezek a *sejtés – kísérlet – konklúzió*. Továbbiakban e tézis igazolására kerestem konkrét elméleti (tudományfilozófiai,

¹ Feyerabend, Paul: *A módszer ellen.*, Atlantisz, Budapest, 2002, ford.: Mesterházy Miklós, Miklós Tamás és Tarnóczy Gabriella, 475. old.

² Kuhn, S. Thomas: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984, ford.: Bíró Dániel, 72-73. old.

tudománytörténeti) példákat, majd azt követően olyan képzőművészeti alkotásokat elemeztem, melyek bizonyítják a teóriámat.

4.) A tudományos tartalmak mellett nem lehet elkerülni az áltudományos összetevők vizsgálatát sem, illetve annak értékelését, ahogyan áltudományos szegmensek, fiktív teóriák „bizonyítékai” megjelennek képzőművészeti produktumokban. Véleményem szerint ezen a ponton jól különválasztható a tudományos és művészi állásfoglalás. Mivel a tapasztalati tudományok esetében (kultúrtörténeti jelenségként való felemlégetését leszámítva) teljes mértékben elfogadhatatlan a szándékosan hamis tények közzlése, mindez művészeti alapokon nemhogy megkérdőjelezett, hanem esetenként (pl. az Olajfalók filmes szakmai sikere) ünnepelet eljárás lehet.

5.) Mindeközben, vagyis a tanulmány szakirodalmának feldolgozása és annak megírása alatt egy másik problémakör is felszínre került. Amíg a tudomány diszciplína küzd a szaknyelv problematikájával (elméleti nyelv és megfigyelési nyelvezet kontradikciója), addig a művészet a fogalmi kategóriák területén képtelen releváns struktúrát felállítani. Implicit (pl. Eduardo Kac transgenic art művei) és explicit (pl. Stelarc Third Ear projektje), illetve a pusztán látványelemekben megjelenő és leggyakrabban sztereotípiákra épülő (pl. Michal Rovner *Against Order? Against Disorder?*) pszeudo-tudományos művek elméleti rendszerezése közben megállapítottam, hogy meghatározó fontossággal bír a mű közege és a felhasznált médium. Ebből következő véleményem az, hogy elavult és alkalmazhatatlan a jelenlegi fogalomtár, ami felveti annak aktualizálhatóságára, vagy mindez szükségességére vonatkozó problémát. Konklúzióm az, hogy a műfaji kategóriák állandó definiálási kényszere elavult és szükségtelen gyakorlat.

Felhasznált irodalom:

Carnap, Rudolf: *A fizikai nyelv mint a tudomány egyetemes nyelve* (1931–32), ford.: Novák Zsolt, In: *Tudományfilozófia*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998, szerk.: Laki János

Carnap, Rudolf: *Az elméleti fogalmak metodológiai jellege* (1956), ford.: Szegedi Péter, in: *Tudományfilozófia*, Osiris Kiadó, Budapest, 1998, szerk.: Laki János.

Feyerabend, Paul: *A módszer ellen*. Atlantisz, Budapest, 2002, ford.: Mesterházy Miklós, Miklós Tamás és Tarnóczy Gabriella

Feyerabend, Paul: *A tudomány egy szabad társadalomban* (1978), ford.: Ambrus Gergely, In:

Kuhn, S. Thomas: *The Structure of Scientific Revolutions* (1962), University of Chicago Press, Chicago, 1970. Magyarul megjelent: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984, ford.: Bíró Dániel

Sokal, Alan – Bricmont, Jean: *Intellektuális imposztorok: Posztmodern értelmiségiek visszaélése a tudománnyal*. Typotex, Budapest, 2008, ford.: Kutrovátz Gábor